

Varasemad andmed

Rüütli (end Wiedemanni) tn 5, Linda (end Saksa) tn 3 Kinnistust.

Kinnistu nr 65 (varem 192) asus endiste Pime, Saksa (Linda) ja Rüütli tänavate nurgal,¹ endisest Saksa väravast vahetult edelas ja sellest lääne suunas kulgenud linnamüürist lõunas.²

Kinnistu ajalugu

Tõenäoliselt on Linda tn 3 kinnistuga seotud Husenite kivimaja Saksa värava juures, mida on mainitud 1637. ja 1658. aastal. Siinjuures on 1637. aastaga seotud kohtuasi, mis puudutas Hans von Huseni ja Paul Hahni kinnistu piiril asunud kaevu omandit.³ 1687. aasta Turuplatsi äärse pastori maja piirikirjeldustes esineb proua Bengti maja, mis võis asuda Linda tn 3 kinnistul. Kaupmees Johan Bengti maja on mainitud juba 1670. aastal.

1707. aastal kasutati hoonet üürimajana, mis põles 1710. Teadaolevalt asus krundil viljapuuaid (EAA.3-1-248.1.251).

1810. aasta krundinimekirjas märgitakse, et kinnistul asuvad kivimaja, tall ja tõllakuur kuuluvad 1710. aastast linnale (pärast põlengut?; EAA.992-1-139).

1722. aastal elas kinnistul arvatavasti kortermeister Hinrich Johann Husen.

1730-1748 võis krunt kuuluda kaupmees Krusele ning seejärel raehärra Andreas Heinrich Jenckenile, kes lõpetas 1756. aastal pankrotiga. Pankrotivarana sattus hoone kaupmees Voigtile ning 1761. aastal kaupmees Lorentzenile.

1760-ndatel aastatel oli maja üks kolmest kallimast linna elumajast, väärtusega 500 rubla (EAA.992-1-1189.2295).

1766. aastal müüs kaupmees Lorentzen kivimaja oberst Hermann Dietrich von Derthoesenile (EAA.992.1.2327). Maja kuulus kuni 1797. aastani oberst Derthoeseni lese Christina von Kursellile. Kinnistul (nr. 38) asunud kivimaja juurde kuulus õu ja aed (EAA.30-1-3771).

1798. aastal ostis maja Justus Friedrich Stackelberg 1800 paberrubla.

¹ Esineb linnaplaanidel kinnistunumbriga 42 (1846, 1848, 1866); nr 37 (1860, sh nr 42).

² **RA (Rahvusarhiiv) EAA.992.1.108; Padu, T. 1984.** Haapsalu Rüütli (Wiedemanni) 5, Linda (Saksa) 3. Haapsalu, 1-2 (Käsitirja koopia Muinsuskaitseamet; SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid); **Pärn, A. 2018.** Haapsalu linnamüürist viimaste uurimistöde taustal, Läänemaa muuseumi toimetised XXI, 14-17, joonis 1:1; 5; 6.

³ **Lumeste, A. 2006.** Vesi Haapsalus läbi sajandite. Haapsalu, 14.

Enne 1889. aasta kohtureformi peetud kinnisturegistris märgitakse krundil asunud linnale kuuluvat kasarmut. Teade linna vanast kivikasarmust pärineb 1849. aastast.

1859. aastal kuulus hoone pottsepp Eduard Jürgensile, kelle omanduses oli maja kinnisturegistri põhjal veel aastatel 1863-1871. Hoonet on kirjeldatud, kui ühekordset kivist elumaja poolkorruse (maisonin) ja kivikuuriga, väärtusega 270 rubla.

1889. aastal alustatud linna kinnisturegistris pole võimalik jälgida hoone omandisuhteid kuni 20. saiandi alguseni.

1907. aastast pärineb teade kinnistu omandamisest Jüri Zeisig`i poolt (Haapsalu baptistikoguduse juht).

1929. aastal omandas kinnistu 3400 krooniga Itaalia alam, Eesti katoliku kiriku esimene apostellik administraator peapiiskop Antonio Zecchini, kes kinkis kinnistu 1933. aastal edasi katoliku kirikule.

Hoone kirjeldus

1947. aasta hoone kirjelduse põhjal oli tegemist ühekordse päekivist seinte ja sindlikatusega majaga, mõõtudega 16x14 meetrit. Sama aasta 27. juulil on tehtud majavalitsuse poolt avaldus, milles palutakse majavalidus Wiedemanni tn 5 arvelt maha võtta kuna hoone on lammutatud (EAA.580.2-14.7697).

Mälestuste põhjal (Ants Nappus) oli hoone kahekorruseline, mille keskel asunud mantelkorsten. Korsten varises 1950. aasta paiku(?) ning maja oli kasutuskõlbmatu. Hoone all oli võlvkelder, milles asunud pumbakaev. Üks sissepääs majja oli Rüütli tänavalt ja teine Rüütli tn 5 poolsest otsast. Kirjelduse ajaks oli Rüütli tn 5 kinnistupiiri nihutatud Rüütli tn 3 suunas, mistõttu keldritrepp jäi Rüütli tn 5 krundile.⁴

Haapsalu ajaloolistel linnaplaanidel on vaadeldavat kivihoonet kujutatud pea kõikidel 18. sajandi lõpu ja 19. sajandi linnaplaanidel.⁵ Hoone asukoht piirneb end. Pime- ja Linda tänavaga (Nt. Plaanid 1, 2).

⁴ Rüütli tänav kandis nõukogude ajal (kuni 1987. aastani) Wiedemanni tänava nime.

⁵ Vt. 1783 RA EAA.854.4.1081.1; 1846 RA EAA.2072.2.34.1 (kinnistu 42); 1848 RA EAA.854.4.GV1051 (kinnistu 42); 1860 RA EAA.2072.2.361 (kinnistu 37).

Plaan 1. Haapsalu linnaplaan 1848 (noolega kinnistu nr 42).

Plaan 2. Haapsalu linnaplaan 1860 (noolega kinnistu nr 37/42).

Hoonet illustreeriv materjal

1. Koopia O. Timmi joonisest „Tserkovni parad v Gapsal“ 27. juuli 1852, millel on jäädvustatud tõenäoliselt AÕK kirikuhoone pühitsemise tseremoonia. Uuritav kivihoone on joonisel kõige tagumine - kolme aknaga otsaseina, poolkelpkatuse ja mantelkorstnaga.

2. Katoliku kiriku kogudus pühade ajal maja ees. Talv 1930 (HM F 188:4 Ff; Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid SA).

3. Katoliku kiriku maja ümberehitamine Haapsalus Linda tn. 3. August 1930 (HM F 188:2 Ff; Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid SA).

Mõlemal 1930. aasta fotol on jäädvustatud kivihoone Linda tänava idapoolne otsasein. Alumisel fotol on jäädvustatud otsaseina varingu toestamine, toimub ukseava asendamine aknaga (vrd Foto 2 ja 3). Varingu tõttu eristub selgelt krohvi alt paljandunud varasema paekivihoone nurk, mida tähistavad nurgakvaadrid. See näitab, et hoonet on hilisemas etapis laiendatud Rüütli tänava suunas ning ühes sellega on väljaehitatud katusealune korrus.

Materjal on pärit: **Anton Pärna** (SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid)

Arheoloogilisest eeluuringu aruandest Haapsalus Linda tn 3 kinnistul 12. novembril 2018. aastal.